

Od stylistyki do stylistyki tekstu? Stylistyka w germanistycznej lingwistyce tekstu

ZOFIA BILUT-HOMPLEWICZ
(Rzeszów)

1. Uwagi wstępne

Stylistyka jest dyscypliną, która pozostaje w ścisłych relacjach z językoznawstwem i literaturoznawstwem¹. Ponieważ przedmiotem jej badań są najczęściej całości tekstowe², a płaszczyzna tekstu jest ze swej natury obiektem zainteresowań lingwistyki tekstu³, naturalne wydaje się pytanie o zakres i specyfikę badań, stylistyki i lingwistyki tekstu, oraz o ich wzajemny stosunek. Stylistyka jest jak wiadomo starszą dyscypliną i niektórzy badacze postrzegają ją jako poprzedniczkę lingwistyki tekstu. Nie dla wszystkich jednak taki punkt widzenia jest oczywisty.

Celem niniejszego artykułu jest odpowiedź na pytanie, jak w germanistyce – na przykładzie trzech monografii germanistycznych – traktowana jest stylistyka (2)⁴. Część pracy (3.) dotyczy tzw. stylistyki tekstu w ujęciu badaczy niemieckich, por.

---

1 W lingwistyce germanistycznej badania językoznawcze i literaturoznawcze mają bardziej oddzielone zakresy.

2 Nie oznacza to oczywiście, że poszczególne elementy języka jako takie nie są nacechowane stylistycznie, czy też nie można ich przyporządkować do określonej warstwy stylistycznej, jednak ich użycie w tekście jako całości zyskuje inny wymiar.

3 Używam tu terminu *lingwistyka tekstu* dla określenia dyscypliny zarówno w językoznawstwie germanistycznym, jak i polonistycznym, choć w polonistyce określenie to nie należy do najczęściej używanych, por. Labocha (2009), Witosz (2007).

4 Problem ten został przeze mnie omówiony w referacie pt. *Wie viel Stilistik in der Textlinguistik? Anmerkungen zur Thematisierung der Stilistik in der deutschen und polnischen Forschung (Ile jest stylistyki w lingwistyce tekstu? Uwagi o uwzględnieniu stylistyki w badaniach germanistycznych i polonistycznych)* wygłoszonym na międzynarodowej konferencji germanistycznej *Text und Stil (Tekst i styl)* w Rzeszowie w październiku 2009 r., jednak w innym kontekście. Celem wspomnianego wystąpienia było porównanie miejsca stylistyki w germanistycznej i polonistycznej lingwistyce tekstu.

zwłaszcza monografię Barbary Sandig *Textstilistik des Deutschen (Stylistyka tekstu języka niemieckiego)*⁵ z 2006 r.

2. Stylistyka w wybranych monografiach z zakresu lingwistyki tekstu

Przedmiotem mojego zainteresowania są trzy pozycje reprezentatywne dla niemieckiej lingwistyki tekstu:

- Heinemann Margot, Heinemann Wolfgang, 2002, *Grundlagen der Textlinguistik. Interaktion – Text – Diskurs*, Tübingen (*Podstawy lingwistyki tekstu. Interakcja – tekst – dyskurs*);
- Adamzik Kirsten, 2004, *Textlinguistik. Eine einführende Darstellung*, Tübingen (*Lingwistyka tekstu. Wprowadzenie*);
- Brinker Klaus, 2005, *Linguistische Textanalyse. Eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden*, Berlin (*Lingwistyczna analiza tekstu. Wprowadzenie do pojęć i metod*).

Stawiam dwa pytania. Pierwsze z nich jest pytaniem o tradycję, drugie – o kontynuację. Można je sformułować w następujący sposób:

- Czy lingwistykę tekstu uznaje się za kontynuatorkę stylistyki?
- W rozwiązywaniu jakich problemów (zagadnień) w lingwistyce tekstu stylistyka odgrywa istotną rolę?

2.1. Pytanie o tradycję

Heinemann/Heinemann (2002) nie wskazują stylistyki jako poprzedniczki lingwistyki tekstu. Autorzy świadomie rezygnują z chronologicznego przedstawienia tradycji. Badania nad tekstem lokują w szerszym kontekście pragmatycznym. Nawiązanie do początków badań nad tekstem stanowi dyskusja nad dychotomią zdanie – tekst⁶.

Adamzik (2004: 5) w pierwszym rozdziale zatytułowanym *Der Text als Forschungsgegenstand - Aus der Geschichte der Textlinguistik (Tekst jako przedmiot badań – Z historii lingwistyki tekstu)* formułuje pytanie, czy retoryka jest poprzedniczką lingwistyki tekstu, zaznaczając jednocześnie, że to, o czym mówi w odniesieniu do retoryki, dotyczy również stylistyki, por. podrozdział 1.2. *Rhetorik*:

⁵ Tłumaczenie wszystkich tytułów i cytatów – Z. B.-H.

⁶ Por. jednak pracę Heinemanna/Viehwegera (1991), w której wskazuje się na nawiązania lingwistyki tekstu do stylistyki.

„Vorläufer” der Textlinguistik? (Retoryka: „Poprzedniczka” lingwistyki tekstu?). Wymowny jest tu znak zapytania, równoznaczny z zakwestionowaniem pozytywnej odpowiedzi. Retoryka nie jest według Adamzik (2004: 5) poprzedniczką lingwistyki tekstu z dwóch powodów. Po pierwsze, językoznawcy zajmujący się lingwistyką tekstu nie uważają się za jej kontynuatorów⁷. Po drugie, retoryka i stylistyka nie są poprzedniczkami lingwistyki tekstu, ponieważ istnieją nadal obok tej dyscypliny. Adamzik powołuje się też na Klaverkämpera (2000) oraz Schernerera (1984), którzy reprezentują podobne stanowisko. Dla Schernerera częste podkreślanie tradycji też nie jest oczywiste. W czasach antycznych i w średniowieczu chodziło przede wszystkim o retoryczno-poetyckie oddziaływanie tekstu na odbiorcę. Adamzik przytacza za Schernerem jeszcze dwa następne argumenty. W retoryce antycznej i średniowiecznej nie podejmowano próby systematyzacji podstawowych warunków komunikacji. Nie pojawiła się też wyraźna próba stworzenia definicji tekstu.

Brinker w swojej pracy, której już szóste wydanie ukazało się w 2005 r. przedstawia różne współczesne kierunki badań nad tekstem. Relacja lingwistyka tekstu – stylistyka nie została tu uwzględniona.

Gdy spojrzymy na odwołania do tradycji w Polsce i w krajach niemieckojęzycznych, możemy zauważyć zasadnicze różnice. Polonistyczna lingwistyka tekstu wyrasta z tradycji literaturoznawczych i stylistycznych. W obszarze niemieckojęzycznym jest ona o wiele mocniej zakorzeniona w językoznawstwie. Wspólnym punktem odniesienia jest wprawdzie Praska Szkoła Strukturalna, ale w lingwistyce germanistycznej znacznie luźniejszy jest związek z literaturoznawstwem. W badaniach germanistycznych przedmiotem zainteresowań lingwistyki tekstu są prawie wyłącznie teksty użytkowe, czego nie można powiedzieć o pracach polonistycznych. Poza tym opozycja zdanie–tekst w językoznawstwie polonistycznym nie jest tak istotna (por. Witosz 2007: 5). Natomiast w germanistycznej lingwistyce tekstu odgrywa ona jednak sporą rolę, zwłaszcza w pierwszej fazie rozwojowej dyscypliny (por. np. Heinemann/Heinemann 2002: 61 i nast.; Adamzik 2004: 20).

2.2. Pytanie o kontynuację

Jak wybrane monografie nawiązują do osiągnięć stylistyki i co mówią na temat ich wykorzystania w lingwistyce tekstu?

---

7 Autorka ogranicza się tylko do tego stwierdzenia, nie precyzując go szczegółowo.

Adamzik (2004: 69) uważa, iż, Heinemann/Heinemann (2002) utożsamiają styl funkcjonalny ze sferami komunikacji, powołując się na klasyczne dzieło Fleischera/Michela (1975). Wpływ stylistyki funkcjonalnej przejawia się w pewnym nawiązaniu, a nie prostym przeniesieniu treści.

Według Fleischera i in. (1983) chodzi o stworzenie modelu uwidaczniającego relację funkcji języka i jego użycia w konkretnych sytuacjach komunikacyjnych – określone typy sytuacji znajdują się w korelacji do odpowiednich typów stylu.

Adamzik (2004: 70) przywołuje nowszą pracę Michela (2001), w której jest mowa o kombinacjach cech w tekstach typowych dla różnych sfer działania społecznego. Tak więc strukturę i funkcję rodzajów tekstów traktuje się jako konstytutywne dla wykształcenia się typów stylu.

Autorka kończy refleksję na temat sfer komunikacji, nawiązując do treści zawartych w we wstępie do I tomu *Textlinguistik (Lingwistyka tekstu)*, obszernego dwutomowego dzieła *Text- und Gesprächslinguistik* (2000, 2001) (*Lingwistyka tekstu i dialogu*). Redaktorzy tej pracy (Brinker, Antos, Heinemann i Sager) piszą, że prezentuje ona najważniejsze sfery komunikacji wraz z konstytutywnymi dla nich rodzajami tekstów. Podkreślają ponadto, że trudno tutaj o całościowy obraz i że odgraniczenie tych sfer nie jest jeszcze w pełni usystematyzowane. W ten sposób rodzaje tekstu są zakotwiczone w sferach komunikacji⁸. Choć nie było możliwe systematyczne przedstawienie poszczególnych sfer⁹, to jednak sfery najważniejsze dla komunikacji pisemnej znalazły się w tym opracowaniu. Za Adamzika należy podkreślić, że niektóre sfery komunikacji są wewnątrznie zróżnicowane, oraz zająbiają się ze sobą. Próba jednoznacznego przyporządkowania znacznej części rodzajów tekstów do poszczególnych sfer jest skazana na niepowodzenie.

3. Co to jest stylistyka tekstu?

3.1. Stylistyka tekstu w badaniach germanistycznych

Pod wpływem językoznawstwa pragmatycznego ugruntowało się przekonanie, że badanie zjawisk językowych w izolacji jest niewystarczające i że nie daje ono

---

8 W tomie I *Textlinguistik* zamieszczone zostały dwie oddzielne rozprawy W. Heinemanna dotyczące rodzajów tekstów.

9 Takie jednoznaczne oddzielenie poszczególnych sfer komunikacji nie wydaje się jednak możliwe ze względu na samą naturę badanych obiektów, które można przyporządkować w wielu wypadkach do więcej niż jednego zakresu. Szerzej pisze o tym też Adamzik (2004: 73).

pełnego obrazu danego zjawiska. Również stylistyka funkcjonalna akcentowała określone sfery komunikacji, w których styl realizuje się w tekstach. W językoznawstwie germanistycznym najmocniej w podkreśliła związek stylu z tekstem Sandig (2006)¹⁰. W (2006) *Textstilistik (Stylistyka tekstu)* omawia różne spojrzenia na styl w tekście, powołując się m.in. na prace autorów takich jak: Püschel, Haynes, Gläser i Michel.

Dla Püschel'a (1996:) styl jest zarówno zjawiskiem globalnym, jak i lokalnym. Haynes (1989) proponuje stylistykę tekstu opartą na teorii języka Halliday'a, zorientowaną na kwestie ideologiczne związane ze stylem. Gläser (1986) zajmuje się strukturami wewnętrznymi tekstu (struktura globalna i jej podział na akapity, rozdziały lub strofy z uwzględnieniem koherencji globalnej (motywy przewodnie, metaforyka itd.).

Sandig odwołuje się również do koncepcji stylistyki funkcjonalnej Riesel/Schendel (1975), w której struktura wewnętrzna tekstu zależy przede wszystkim od czynników zewnątrzjęzykowych (treści i celu konkretnej wypowiedzi, sposobu porozumiewania się, określonej sytuacji mówienia, gatunku, stylu funkcjonalnego, specyfiki rodzaju tekstu, indywidualnego stylu autora, dostosowania tekstu do odbiorcy, od epoki i gustów w niej panujących).

Michel (1987) mówi o stylistyce tekstu odnoszącej się do działań językowych („tätigkeitsbezogene Textstilistik”). Chodzi tu o styl różnych rodzajów tekstów¹¹, które dotyczą różnych typów sytuacji komunikacyjnych. Rodzaje tekstów to „modelle”, które wypełniane są indywidualnie. Ważną rolę odgrywa tu sposób realizacji językowej komunikacyjnych wzorców działania, również informacja pragmatyczna dotycząca zjawisk mikro- i makrostrukturalnych istotnych dla kompozycji tekstu.

Również Heinemann używa określenia *stylistyka tekstu*. „**Stylistyka tekstu**”¹² (przez Spillnera określona już w 1997: 253 jako dezyderat, w głównych założeniach przedstawiona już u Heinemanna/Viehwegera 1991: 255, w szczegółach zaś uzasadniona przez Sandig w 2006 roku) wychodzi z założenia, że wagę stylistyczną mają nie tylko poszczególne aspekty tekstów (jak zasada doboru odpo-

10 Wymieniona praca ta zostanie omówiona w następnym podrozdziale.

11 Zgodnie z tradycją germanistyczną stosuje tu termin *rodzaj tekstu*, który odpowiada niemieckiemu określeniu *Textsorte*, a nie *gatunek tekstu* (*Textgattung*). Ten ostatni termin zarezerwowany jest w germanistycznej literaturze fachowej dla tekstów literackich. Taka sytuacja terminologiczna wynika z tego, że germanistyczna lingwistyka tekstu zajmuje się przede wszystkim tekstami użytkowymi.

12 Podkreślenie autora w manuskrypcie pracy.

wiednich środków lub zasada kontrastu w odniesieniu do oczekiwanej normy), lecz również tekst potraktowany kompleksowo jako całość wywołuje efekty stylistyczne, z reguły zamierzone. Z takiego punktu widzenia styl można w skrócie określić jako działanie przy pomocy tekstu, jako działanie przy użyciu kompleksowych tekstów w określonych całościowych konstelacjach interakcyjnych¹³.

Podobne spojrzenie na styl znajdujemy również w artykule Heinemanna pt. *Stilistische Phänomene auf der Ebene des Textes (Zjawiska stylistyczne na płaszczyźnie tekstu)* opublikowanym w 2009 r. w specjalistycznym leksykonie *Handbuch der Rhetorik und Stilistik (Leksykon retoryki i stylistyki)*. Autor podkreśla w nim rolę nadawcy w kształtowaniu kompozycji tekstu oraz rolę odbiorcy w jej odczytywaniu. Styl jest dla Heinemanna procesem i rezultatem możliwości kognitywnych i językowych (autor używa nawet określenia „decyzje”) w odniesieniu do kompozycji tekstu (2009: 1614). Według Heinemanna (2009: 1614) styl to nie tylko cecha tekstu (jak uważano wcześniej), ale – mówiąc skrótowo – wynik decyzji wyboru nadawcy, jego działania językowego „proces i wynik alternatywnych decyzji kognitywnych i językowych podjętych przy tworzeniu tekstu”. Takie ujęcie określa styl nie tylko jako relewantną kategorię tekstu, lecz jako jego **kategorię pragmatycznie relewantną**.

3.2. „Holistyczna” stylistyka tekstu Barbary Sandig

W wymienionych wcześniej pracach jest wprawdzie mowa o stylu w tekście, w większości z nich pojawia się w nich też określenie *stylistyka tekstu*, jednak dopiero monografię Sandig można uznać za kompleksową i wielostronną realizację badań nad stylistyką tekstu. Dlatego też w odniesieniu do tej pracy używam określenia *holistyczna stylistyka tekstu*; sama autorka w wielu miejscach swej pracy posługuje się przymiotnikiem *ganzheitlich* (całościowy), czasem też używa określenia *holistisch*.

Kierunek badań autorka wytycza jednoznacznie już we wstępie do swej obszernej pracy¹⁴. Sandig pisze, że nowe możliwości techniczne pozwalają na po nowemu posługiwanie się językiem (tworzenie tekstów multimedialnych i multimodalnych). Wraz z pojawianiem się nowinek technicznych oraz zachodzeniem zmian w społeczeństwie i w kulturze zmieniają się wzorce tekstowe, dochodzi do ich mieszania się, zacierają się granice między językiem pisany a mówionym, wy-

13 W. Heinemann (w druku)

14 Monografia zawiera wraz z bibliografią i aneksem 584 stron, w tym 537 stron samego tekstu.

kształcają się istotne pod względem społecznym style. Wszystko to stanowi, jak mówi obrazowo autorka, swoiste Eldorado dla obserwacji stylistycznych.

Według Sandig styl jest społecznie istotnym sposobem dokonywania czynności, społecznie istotnym sposobem działania (np. styl ubierania się, styl rządzenia, styl pływania, styl życia). W grę wchodzi też style językowe lub style z użyciem języka, a więc style komunikacyjne. Z reguły chodzi o wybór, gdy istnieją możliwości, ale również o brak alternatywy, np. w przypadku rytuałów lub komunikacji w instytucjach.

Sama autorka jednoznacznie określa swą monografię jako stylistykę tekstu (*Textstilistik*). Sandig pisze, że w praca prezentuje ogólne podstawy stylistyki w odniesieniu do tekstu / tekstów. Punkt wyjścia stanowi dla niej pragmatycznie zorientowana lingwistyka tekstu i genologia lingwistyczna. Zostały w niej również wykorzystane elementy etnometodologicznej analizy konwersacyjnej oraz paradygmatu kognitywnego (teoria prototypów). Sandig mówi o odpowiednim powiązaniu różnych teorii.

Tworzenie stylu jest procesem komunikowania na tle konwencji, z uwzględnieniem wszystkich czynników komunikacji. Tło i okoliczności komunikacji należy dlatego opisać szeroko. Nadawca może trzymać się konwencji, ale też częściowo od nich odbiegać. Jednak odstępstwo od konwencji należy opisywać według Sandig tylko w relacji do konwencji i w odniesieniu do okoliczności komunikacji. Dla odbiorcy tekstu ważna jest więc znajomość tych konwencji oraz ocena czynników komunikacji.

Stylistyka „holistyczna” bada tekst uwzględniając różne jego aspekty, m.in. słownictwo, gramatykę, stronę materialną, figury stylistyczne, temat, wzorce tekstowe (rodzaje tekstu). Kluczowe dla Sandig są tu następujące zagadnienia: typy funkcji stylu w komunikacji dokonującej się za pomocą tekstów (rozd. 1.), podstawowe cechy strukturalne stylu jako punkt wyjścia do jego dostrzeżenia (*Stilwahrnehmung* rozdz. 2.) oraz relacje wewnątrztekstowe i zewnątrztekstowe (rozd. 3.). Rozdz. 4. jest poświęcony zjawiskom stylowym najczęściej nie odnoszącym się do całości tekstu. W rozdziale 5. natomiast chodzi o odniesienie do całości tekstowych i uwzględnienie generalnych cech tekstów. Przedmiotem badań w rozdziale 6. są wzorce tekstowe jako konwencjonalne wzorce tworzenia i odbioru tekstów posiadających określoną funkcję.

Stylistyka tekstu nie jest kolejną fazą rozwojową lingwistyki tekstu. Można tu natomiast mówić o ewolucji stylistyki uwzględniającej główne osiągnięcia i inspiracje lingwistyki tekstu oraz dziedzin pokrewnych. Niewątpliwie dynamiczny rozwój lingwistyki tekstu i pragmatyki sprawił, że niektórzy badacze stylu, czego

modelowym przykładem jest właśnie Sandig, za konieczne uznali włącznie do swych badań nie tylko pewnych koncepcji charakterystycznych dla tych dziedzin, lecz uczynili tekst punktem wyjścia i przedmiotem refleksji stylistycznej.

Jak w tej monografii dotyczącej stylistyki tekstu rozumiany i definiowany jest styl. W pierwszym rozdziale Sandig (ibidem: 11) określa styl jako społecznie istotny sposób dokonywania czynności językowych lub czynności z użyciem języka.

W rozdziale podsumowującym (7. *Schluss – Zakończenie*) Sandig (2006: 533) uwypukla natomiast dwa aspekty tego ujęcia. Z jednej strony rozumie styl jako skonwencjonalizowany, „typowy” sposób dokonywania działań komunikacyjnych. Z drugiej natomiast strony styl to nacechowany sposób dokonywania określonego działania językowego przez jego uczestników, z uwzględnieniem konkretnych celów w odniesieniu do adresata. Autorka rozumie style jako struktury składające się z wiązek korespondujących ze sobą cech, zarówno o charakterze werbalnym, jak też parawerbalnym i niewerbalnym. Ich interpretacja wymaga odpowiednich zasobów wiedzy, którymi odbiorca nie zawsze dysponuje. W rezultacie oddziaływanie stylowe jest zależne od kompetencji stylowej, ale też od przekonań i dyspozycji odbiorcy.

Sandig (ibidem: 534) dodaje, że „Styl jest środkiem tworzenia sytuacji, za pomocą której komunikacji można nadać sens i oddziaływać. Zawsze pozostaje w relacji do tego, co przyjęte – w odniesieniu do wzorca komunikacji i typu sytuacji komunikacyjnej. Za pomocą stylu tworzy się wypowiedzi proste i złożone, dochodzi przy tym do potwierdzenia lub zmiany sytuacji”¹⁵.

Autorka zauważa, odwołując się do Trabanta (1979), że styl jest rozumiany bardzo różnie i stawia pytanie o przydatność tego niejednoznacznego terminu.

„Holistyczną” stylistykę tekstu Sandig można z powodzeniem nazwać ilustracją głównej tezy realizowanej konsekwentnie w całej pracy – że styl manifestuje się w tekście. Autorka uzasadnia ją licznymi przykładami bardziej lub mniej prototypowych tekstów¹⁶, nie stroniąc od egzemplarzy granicznych. Praca zawiera analizy bardzo wielu różnego rodzaju tekstów, najczęściej krótkich. Znajdujemy tu głównie teksty prasowe i reklamowe, pojawiają się też fragmenty tekstów artystycznych. Relacja kodu werbalnego i obrazu stanowi częsty punkt odniesienia analiz. Sandig pokazuje różnorodne manifestacje stylu.

15 Sandig dodaje, że jest to określenie, a nie definicja tekstu.

16 Teksty prototypowe dadzą się według Sandig (ibid.: 309–310) opisać na podstawie wiązki cech. Egzemplarze prototypowe mają z innymi egzemplarzami większość wspólnych cech i możliwie jak najmniej cech z innymi kategoriami.

4. Uwagi końcowe

Badania nad stylem jako zjawiskiem tekstowym nie są zupełnym novum, ale wcześniej zajmowano się głównie pojedynczymi zjawiskami stylowymi (mającymi znaczenie dla całości tekstu) lub też poświęcano uwagę wybranym rodzajom tekstu.

W badaniach germanistycznych od lat 90. ubiegłego wieku zarysowuje się tendencja do ujmowania relacji tekstu i stylu, jako zasadniczego problemu (por. Heinemann/Viehweger (1991)¹⁷, Sanders (2000), Sowiński (1999), Fix (2005) czy wreszcie Sandig (2006) w przedstawionej monografii oraz Heinemann (2009, 2010 w druku).

Nie można tu w żadnym wypadku pominąć kluczowego dla tej problematyki artykułu Fix (2005), która zwraca uwagę na pewną asymetrię w pojmowaniu relacji stylu i tekstu oraz proponuje nowe spojrzenie na styl w tekście na tle kryteriów tekstualności. Wprawdzie podkreśla się, że styl odnosi się do tekstu (*Textbezogenheit des Stils*), ale brak według Fix innej perspektywy – spojrzenia na jedność stylową (*stilistische Einheit*) jako kryterium tekstualności w nawiązaniu do Beaugrande'a/Dresslera (1981). Oczywiście teksty mogą w różnym stopniu nie zachowywać tego kryterium lub świadomie je łamać, ale w takim przypadku chodzi o strategię autora, który celowo odchodzi od kanonu.

Fix (2005: 37 i nast.) akcentuje związek stylu z tekstem oraz związek tekstu ze stylem, podejmując próbę precyzyjnego odgraniczenia tych dwóch perspektyw.

Mówiąc o związku stylu z tekstem, Fix zaznacza, że w dawnych badaniach był on sprawą oczywistą. W różnych koncepcjach stylu zwraca się uwagę na odniesienia stylowe w tekście. Na wyraźne odniesienie do tekstu wskazuje autorka, wymieniając pracę Fleischera i Michela (1975): *Stilistik der deutschen Gegenwartssprache (Stylistyka współczesnego języka niemieckiego)* – styl ukazany jest w niej jako całość powstająca dopiero w tekście („eine erst im Text entstehende Ganzheit”, Fix; 2005: 38).

W pragmatycznie ukierunkowanej stylistyce Sandig (zarówno z 1978 r., jak i z 1986 r.) chodzi o styl tekstów użytkowych. Stylu i tekstu nie da się według Sandig od siebie oddzielić. Sandig mówi o sensie stylowym (*stilistischer Sinn*), który może istnieć i być rozumiany tylko w związku z tekstem, w kontekście całego tek-

17 Fix (2005: 35 i nast.) zaznacza, że w monografii Heinemanna/Viehwegera (1991) znajdujemy bardzo przejrzysty przegląd, ale oczywiście ze względu na charakter tej pracy zawiera on jedynie uwagi dotyczące kierunku przyszłych badań.

stu¹⁸. Druga perspektywa, jaką proponuje Fix (2005: 41 i nast.), dotyczy refleksji na temat związku tekstu ze stylem. Według Püschela (2000) tekst charakteryzuje się określonym stylem, jednak rola, jaką styl odgrywa w tekście, nie została dotąd w dostatecznym stopniu zbadana. Problemy stylu najczęściej nie są dla językoznawców zajmujących się tekstem zbyt interesujące¹⁹. Fix cytuje także Sowińskiego (1999), który zalicza styl do czynników konstytutywnych tekstu (*konstitutive Faktoren*²⁰). Najważniejsze w rozważaniach Fix jest powiązanie stylu z kryteriami tekstualności Beaugrande'a/Dresslera (1981). Według Fix kryterium jedności stylistycznej (*stilistische Einheit*) trzeba rozumieć jako jedno z kryteriów tekstualności. Przy tworzeniu kohezji i koherencji chodzi o jednolitość doboru środków językowych, tworzenie „atmosfery tekstu”, kreowanie stylu indywidualnego. Działają też wzorce tekstowe. Fix zauważa, że jedność stylistyczna znajduje swoje miejsce w strefie „granicznej” między kryteriami wewnątrztekstowymi a kryteriami skierowanymi na odbiorcę (w tym miejscu używa sformułowania *jednolitość stylistyczna (stilistische Einheitlichkeit)*). Swoje rozważania kończy pytaniem, czy potrzebna jest stylistyka tekstu (lub lingwistyka tekstu uwzględniająca spojrzenia stylistyczne) i jak powinna ona wyglądać. To pytanie pozostaje dla czytelnika i lingwistyki (tekstu) wyzwaniem. Jej rozważania można uznać za propozycję włączenia kategorii stylu do lingwistyki tekstu jako istotnego kryterium.

Fix kończy swój wywód następująco:

Wszystkie zjawiska na powierzchni tekstu są zdeterminowane czynnikami komunikacji i biorą udział w tworzeniu stylu. Dla uzasadnienia stylistyki tekstu oznacza to, że wszystko, co pojawia się na powierzchni tekstu, podporządkowane jest zasadom stylu, odnoszącym się do całości tekstu. Musi to znaleźć zastosowanie w analizie. Styl należy więc do kryteriów tekstualności, ponieważ – to jest pierwsza część uzasadnienia – rozwija się on dopiero w tekście. Druga jego część brzmi następująco: bez stylu nie istniałby jasno wyodrębniony egzemplarz tekstu jako reprezentant określonego rodzaju tekstu (Fix 2005: 48).

---

18 Fix (2009) uwzględnia w jednym ze swych najnowszych artykułów jeszcze inny aspekt dotyczący relacji tekstu i stylu. Autorka podkreśla różnicę między nowymi ujęciami językoznawczymi o charakterze pragmatycznym, funkcjonalnym i semiotycznym, a wybranymi literaturoznawczymi badaniami nad stylem (Spizer, Kayser). Wprawdzie te ostatnie uważają styl również za zjawisko odnoszące się do tekstu, nie przypisują mu jednak charakteru semiotycznego i nie traktują go jako niezbędnej cechy tekstu.

19 Wyjątek stanowi tu wymieniona już wcześniej przez Fix (2005) monografia Heinemanna/Viehwegera (1991).

20 Moim zdaniem bardziej adekwatne byłoby tu określenie *konstytutywne aspekty tekstu*.

Literatura

- Adamzik K., 2004, *Textlinguistik. Eine einführende Darstellung*, Tübingen.
- de Beaugrande, R.-A. / Dressler, W. U., 1981, *Einführung in die Textlinguistik*, Tübingen.
- Brinker K., 2005, *Linguistische Textanalyse. Eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden*, Berlin.
- Fix U., 2005, *Die stilistische Einheit von Texten – auch ein Textualitätskriterium? – Satz – Text – Kulturkontrast*, E. Reuter, T. Sorval, Frankfurt a. M., red., s. 35–50.
- Fix U., 2009, *Aktuelle linguistische Textbegriffe und der literarische Text. Bezüge und Abgrenzungen. – Grenzen der Literatur. Zu Begriff und Phänomen des Literarischen*, S. Winko, F. Jannidis, G. Lauer, red., Berlin, New York, s. 103–129.
- Heinemann W., 2009, *Stilistische Phänomene auf der Ebene des Textes. – Rhetorik und Stilistik*, U. Fix, A. Garnd, J. Knappe, red., Berlin u. a., str. 1610–1630.
- Heinemann W., (w druku), *Alles Stil – oder was? Reflexionen zum Verhältnis von Text und Stil*.
- Heinemann W., *Czy wszystko jest stylem? Refleksje dotyczące relacji tekstu i stylu*, „Stylistyka” 2010, t. X, s. 355–370.
- Heinemann W., Viehweger D., 1991, *Textlinguistik. Eine Einführung*, Tübingen.
- Heinemann M., Heinemann W., 2002, *Grundlagen der Textlinguistik. Interaktion – Text – Diskurs*, Tübingen.
- Labocha J., 2009, *Lingwistyka tekstu w Polsce. – Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy*, Z. Bilut-Homplewicz, W. Czachur, M. Smykała, red., Wrocław, s. 45–56.
- Püschel U., 2000, *Text und Stil. – Text und Gesprächslinguistik. 1. Halbband: Textlinguistik*, K. Brinker, G. Antos, W. Heinemann, S. F. Sager, hrsg., Berlin-New York, s. 473–489.
- Sandig B., 2006, *Textstilistik des Deutschen*, Berlin-New York.
- Sanders W., 2000, *Vorläufer der Textlinguistik: die Stilistik. – Text und Gesprächslinguistik. 1. Halbband: Textlinguistik*, K. Brinker, G. Antos, W. Heinemann/S. F. Sager, hrsg., Berlin-New York, s. 17–28.
- Sandig B., 2006, *Textstilistik des Deutschen*, Berlin u.a.
- Witosz B., 2007, *Lingwistyka tekstu – stan aktualny i perspektywy*, „Poradnik Językowy”, s. 3–19.
- Sowinski B., 1999, *Stilistik. Stiltheorien und Stilanalysen*, Stuttgart-Weimar.